

STORM OCH STILTJE

ULRIKA ANDERSSON, BJÖRN RÖNNERSTRAND,
PATRIK ÖHBERG OCH ANNIKA BERGSTRÖM

Årets forskarantologi från SOM-institutet har titeln *Storm och stiltje*. Titeln knyter an till hur situationen i omvärlden har sett ut under 2018. Stormar har setts komma och gå, vissa mer utdragna än andra. Det har stormat mellan nationer och inom nationer, mellan statschefer och mellan beslutsfattare och medborgare. Det har stormat kring stora multinationella företag såväl som inom anrika kulturinstitutioner. Och i skog och mark har eldstormar dragit fram.

Men många starka vindar har också kommit att mojna och stundtals bli till stiltje. Mångåriga konflikter mellan grannländer har präglats av ökad öppenhet och försoning. För svensk del följdes en intensiv valrörelse av stiltje i rikspolitiken. Väljarna hade sagt sitt, men de låsta positionerna i partipolitiken tycktes närmast skapa mer osäkerhet än bringa klarhet i regeringsfrågan. När klockorna klämtade för att ringa ut året var regeringsfrågan fortfarande olöst.

I vilken vindriktning blåste då den allmänna opinionen? På vilka områden såg vi vindomslag och förändringar i människors vanor och attityder 2018? I detta första kapitel inleder vi analyserna av den nationella SOM-undersökningen 2018 genom att granska några utvalda områden inom (S)amhälle, (O)pinion och (M)edier som karaktäriserats av såväl stormar som av stiltje. Mer specifikt kommer vi att analysera bilden av vart det svenska samhället är på väg enligt medborgarna, vilka frågor som upplevs som oroande inför framtiden, hur medborgarna bedömer de svenska partiledarna samt det vardagsliv som föregår på internet. Samtliga områden är sådana som kan bidra med ökad förståelse för människors samhällssyn, politiska ställningstaganden och bemötande av medmänniskor. I sammanhanget är tid en viktig faktor för att förstå hur den svenska opinionen har påverkats av väder och vind genom åren. Innan vi påbörjar analyserna av samhällets strömningar, kommer vi dock först att göra en kort genomlysning av opinionsåret 2018 genom att studera vad svenska medier rapporterade om.

Opinionsåret 2018: Skogsbränder, riksdagsval, melodifestival och vinter-OS

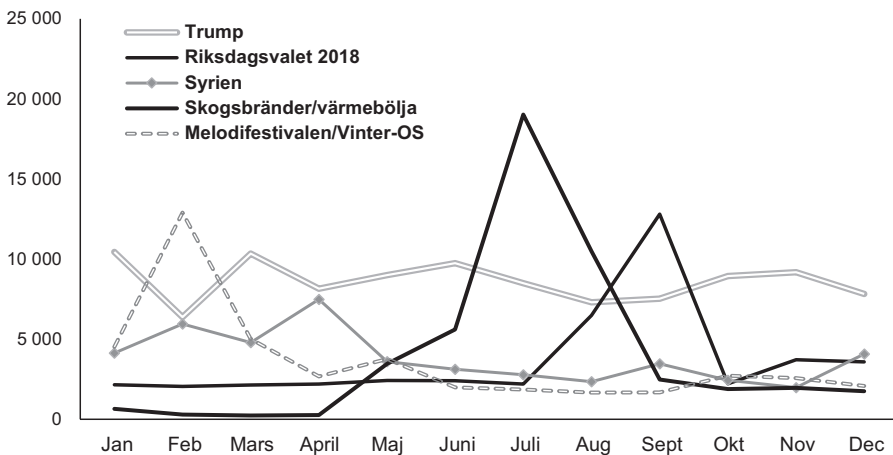
Opinionsåret 2018 präglades på många sätt av både stormar och stiltje. Den enskilde person som dominerade det svenska nyhetsflödet under 2018 var – liksom 2017 – USAs president Donald Trump (figur 1). Några av de Trump-relaterade händelser som rapporterades om var det historiska toppmötet mellan USAs president och

ledaren för Nordkorea, Kim-Jong Un, som ägde rum i Singapore i början av sommaren, finansieringen av muren mellan USA och Mexiko, globala handelsrelationer utsatta för eldprov till följd av ökad protektionism från amerikanskt håll, samt kritiken mot president Trumps nolltolerans mot invandring.

Andra händelser som under årets inledande månader fick stort genomslag var 2018 års upplaga av Melodifestivalen samt Vinter-OS i Pyeongchang, i Sydkorea (figur 1). Rapporteringen inför, i samband med och efter riksdagsvalet låg under augusti och framför allt september högt på mediernas dagordning. Dock utan att nå samma höga intensitet i rapporteringen som den långa och rekordvarma sommaren och de skogsbränder som följde i dess spår. Medierna direktrapporterade från områden där eldstormar härjade markerna, samtidigt som räddningstjänst och frivilliga slet för att få kontroll över lågorna.

Bland konflikthärdarna i världen var det situationen i Syrien som gavs mest utrymme i bevakningen, framför allt under årets inledande månader. Och i slutet av året ökade antalet inslag om krisen i Jemen. I Frankrike ledde Gula västarnas protester mot president Emmanuel Macrons reformer till sammandrabbningar och i Storbritannien blåste det rejält runt förhandlingarna av Brexit-avtalet. Det stormade också kring Facebook och företaget Cambridge Analytica, efter att analysföretaget lyckats samlat in personliga uppgifter om miljontals Facebookanvändare i syfte att påverka det amerikanska presidentvalet 2016.

Figur 1 Årets fem mest omskrivna händelser i svenska medier, 2018 (antal artiklar)

Kommentar: I figuren redovisas de mest omskrivna ämnena i artiklar i svenska nyhetsmedier under 2018. Retriever-sökningarna är hämtade från Göteborgs universitets upphandlade tjänst för medieövervakning och inkluderar drygt 1 000 000 publicerade nyhetsartiklar och nyhetsinslag i svensk dagspress, radio och tv.

Källa: Mediearkivet, Retriever (bearbetning).

Stormade gjorde det också då ett tjugotal länder i mars 2018 valde att utvisa drygt 100 ryska diplomater som följd av vad som förmodades vara en rysk nervgiftattack mot en tidigare dubbelagent.

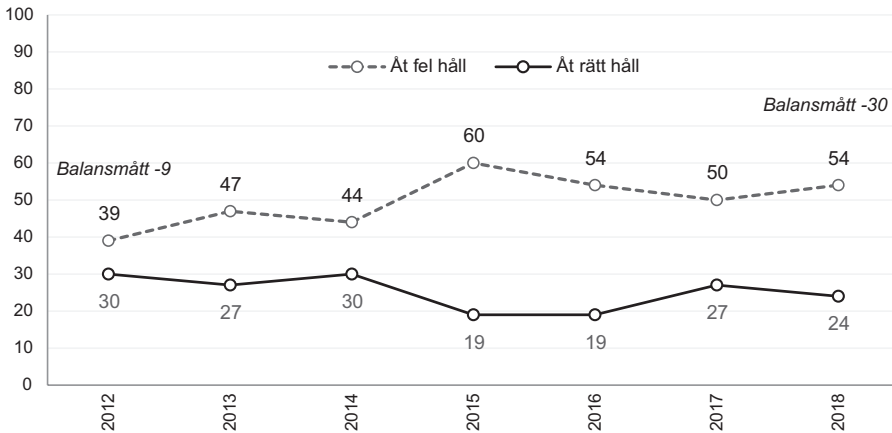
Den som följde händelserna på hemmaplan kunde nog knappast undgå bevakningen av stormandet i Svenska Akademin, där medlemmar i den annars så esoteriska gruppen bjöd på ett sällan skådat debacle inför öppen ridå. I början av året bereddes rättegången om terrorådet på Drottninggatan i april 2017 utrymme på nyhetsplats. Och i spåren av #Metoo valde medierna att bevakat åtalet och den påföljande rättegången mot den så kallade Kulturprofilen. Ytterligare frågor som stod i blickfånget var de unga ensamkommandes situation i Sverige och den nya gymnasielagen (SFS 2017:353).

Bland de mojnande vindar som rapporterades om återfanns bland annat situationen på Koreahalvön som under året kom att präglas av lugnare och mer fredliga förhållanden efter initiativ till interkoreanska möten mellan statscheferna. Första stegen i en försoningsprocess togs också på Afrikas horn, där Etiopen och Eritrea för första gången på tjugo år öppnade upp gränsen mellan de båda länderna.

Mediernas rapportering utgör för de flesta människor en länk till den lokala, nationella och internationella världen, och de frågor som ges utrymme i rapporteringen präglar i olika mån vad människor går omkring och tänker på, hur de ser på olika saker och var de upplever att problemen finns. Vi ska nu, med mediernas dagordning i ryggen, gå vidare och analysera medborgarnas syn på det svenska samhället, dess aktörer samt hur detta följer med ut i det digitala livet.

Dubbelbottnad bild av utvecklingen i Sverige

Det finns många samhällsfrågor som på olika sätt kan användas för att ta tempen på medborgarnas uppfattningar om tillståndet i Sverige. I den nationella SOM-undersökningen 2018 utgör frågan om åt vilket håll utvecklingen av det svenska samhället är på väg en sådan temperaturmätare. Frågan har ställts under de senaste sju åren och resultatet pekar mot att det har skett vissa förändringar i allmänhetens upplevelser. Knappt var fjärde svensk anser att Sverige för närvarande utvecklas i en gynnsam riktning, en andel som förvisso är högre än under 2015 och 2016 men samtidigt påtagligt lägre än under perioden 2012–2014 (figur 2). Den dominerande uppfattningen har under hela mätperioden dock varit att utvecklingen i Sverige går åt fel håll. Drygt hälften av befolkningen upplever att så är fallet. Jämfört med 2012 har andelen som upplever att utvecklingen går åt fel håll ökat från 39 till 54 procent. Den högsta noteringen uppmättes emellertid under 2015, det år då Sverige tillsammans med övriga Europa stod inför den största flyktingkrisen sedan andra världskriget.

Figur 2 Bedömning av utvecklingen i Sverige, 2012–2018 (procent, balansmått)

Kommentar: Frågan löd 'Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Sverige går åt rätt håll eller åt fel håll?' Svartalalternativen var 'Åt rätt håll', 'Åt fel håll' samt 'Ingen uppfattning'. Balansmättet anger andelen som svarat 'åt rätt håll' minus andelen som svarat 'åt fel håll' och går mellan +100 (alla svara rätt håll) och -100 (alla svarar åt fel håll). Beräkningen baseras på de som besvarat frågan.

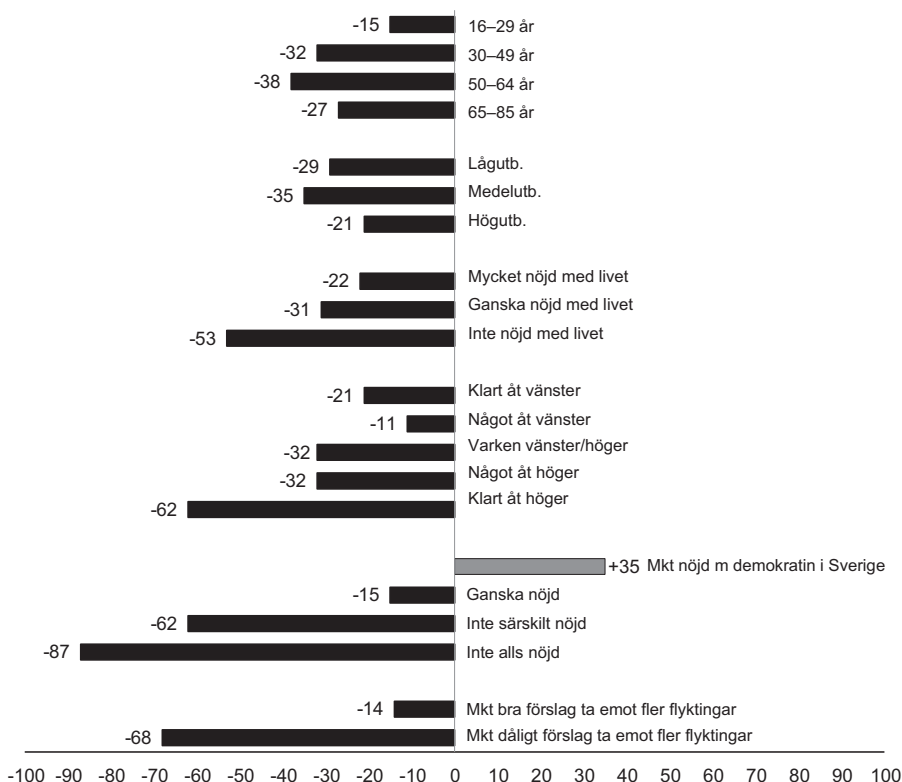
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2012–2018.

Även om den allmänna bilden av svensk samhällsutveckling förefaller dystert, finns det påtagliga åsiktsskillnader mellan olika samhällsgrupper. Sett till ålder har 50–64-åringarna den mest negativa åsiktsbalansen¹ på -38 medan yngre är något mindre negativa med en balans om -15 (figur 3). Det råder även skillnader i åsiktsbalans mellan medelutbildade och högutbildade grupper (-35 respektive -21). Den personliga livstillfredsställelsen spelar, inte helt oväntat, också roll för bedömningen av samhällsutvecklingen, där personer som inte är nöjda med livet har en åsiktsbalans på -53 medan personer som är mycket nöjda med livet har en balans om -22. Det må dock vara osagt om det är situationen i samhället som bidrar till känslor av missnöjsamhet med livet eller om det är den personliga livssituationen som färgar glasögonen med vilka individen betraktar sin omvärld. Forskningen pekar emellertid mot att den personliga livssituationen spelar in när medborgare bedömer de politiska institutionerna i ett land (Esaiasson, Dahlberg & Kokkonen, 2019).

De största åsiktsskillnaderna hittas dock när faktorer som subjektiv vänster-högerorientering, nöjdhet med demokratin samt inställning i migrationsfrågan tas i beaktande. Bedömningar av den pågående samhällsutvecklingen har tillsammans med framtidsbedömningar ofta en politisk resonansbotten (jfr Holmberg & Weibull, 2002), vilket även gäller här. Människor som ideologiskt placerar sig till vänster är inte fullt lika pessimistiska till utvecklingen i Sverige jämfört med

människor som placerar sig till höger (figur 3). Det förhållandet gäller i synnerhet mellan personer som står något till vänster (-11) och personer som står klart till höger (-62). Partisynpaty redovisas inte i figuren, men det kan nämnas att skillnaderna här är störst mellan MP-sympatisörer (+4) och SD-sympatisörer (-80).

Figur 3 Bedömning av utvecklingen i Sverige, efter ålder, utbildning, nöjdhet med livet, ideologi, nöjdhet med demokratin samt inställning till flyktingpolitik, 2018 (balansmätt)

Kommentar: Frågan löd 'Allmänt sett, tycker du att utvecklingen i Sverige går åt rätt håll eller åt fel håll?' Svarsalternativen var 'Åt rätt håll', 'Åt fel håll' samt 'Ingen uppfattning'. Balansmättet anger andelen som svarat 'Åt rätt håll' minus andelen som svarat 'Åt fel håll' och går mellan +100 (alla svara rätt håll) och -100 (alla svarar åt fel håll). Beräkningen baseras på de som besvarat frågan. Fråga om nöjdhet med livet har svarsalternativen 'Mycket nöjd', 'Ganska nöjd', 'Inte särskilt nöjd' och 'Inte alls nöjd'. I figuren har 'inte särskilt nöjd' och 'inte alls nöjd' slagits samman till alternativet 'inte nöjd med livet'. Förslaget om att ta emot fler flyktingar i Sverige har svarsalternativen 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Ganska dåligt förslag' samt 'Mycket dåligt förslag'. Figuren redogör för dem som har svarat mycket bra respektive mycket dåligt förslag. Signifikansnivån är $p < 0,01$ för samtliga grupper. Minsta antal svarande är 150 (inte alls nöjda med demokratin).

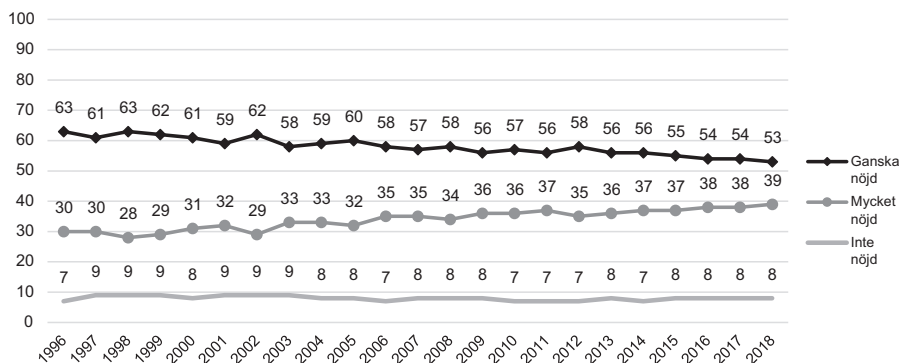
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Kopplingen mellan politik och bedömningen av samhällsutvecklingens riktning tydliggörs också i medborgarnas nöjdhet med den svenska demokratin, där det råder långt ifrån lugna vatten. Bland dem som är mycket nöjda med demokratin i Sverige råder en tydlig optimism i skattningen av landets tillstånd där andelen som anser att utvecklingen går åt rätt håll är i majoritet. Mätt i åsiktsbalans uppnår gruppen +35 (figur 3). Deras motsats återfinns bland människor som är missnöjda med demokratin. I gruppen som inte är särskilt nöjda är åsiktsbalansen -62 och bland dem som inte alls är nöjda med demokratin ligger måttet på låga -87. Det innebär att en överväldigande majoritet anser att samhällsutvecklingen i Sverige går åt fel håll.

En politisk sakfråga som också ger upphov till nivåskillnader i bedömningen av samhällsutvecklingen, är huruvida det är ett bra eller dåligt förslag att Sverige ska ta emot fler flyktingar. Människor som anser att det är ett mycket bra förslag att Sverige tar emot fler flyktingar uttrycker en något mindre negativ inställning till utvecklingen i Sverige (-14) jämfört med dem som anser att det är ett mycket dåligt förslag att öka flyktingmottagandet (-68). Den mest kritiska bilden av samhällsutvecklingen hittas om hänsyn tas både till respondenternas nöjdhet med demokratin och deras inställning i flyktingfrågan, där åsiktsbalansen bland dem som är mest missnöjda med demokratin och som också anser det är ett mycket dåligt förslag att ta emot fler flyktingar är -93.²

Ytterligare analyser av hur migrationsfrågan delar olika grupper i samhället finns i flera av bokens kapitel, såsom Marie Demkers bidrag om migrationsopinion, Daniel Enström och Ulrika Anderssons analys av yrkesgruppers polarisering i migrationsfrågan, Constanza Sanhueza Petrarca och Marie Demkers kapitel om synen på integrationspolitik samt Elina Lindgrens kapitel om inställning till arbetskraftsinvandring.

Samtidigt som mer än hälften av den svenska befolkningen anser att samhällsutvecklingen går åt fel håll, finns det åtskilliga indikationer på att livet i Sverige faktiskt är ganska bra. Andelen svenskar som säger sig vara mycket nöjda med livet har successivt ökat genom åren samtidigt som andelen som inte är nöjda har förhållit sig konstant (figur 4). Andelen ganska nöjda har förvisso minskat över tid, men det beror alltså inte på att andelen missnöjda har ökat utan att andelen mycket nöjda har blivit större. Som framgår av Sören Holmberg och Bo Rothsteins kapitel om partikulär tillit, har andelen höglitare i befolkningen legat på en stabil hög nivå under hela 2010-talet. Även Sören Holmberg och Lennart Weibulls analys av svenskt samhällsförtroende visar på robusthet, vilket också gäller förtroendet för olika yrkesgrupper (se Martinsson & Andersson, 2019). I dessa avseenden har det således inte skett någon förändring som kan förklara varför upplevelsen av att Sverige utvecklas åt fel håll ökar.

Figur 4 Nöjdhet med livet, 1996–2018 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?'. Svartalternativen löd 'Mycket nöjd', 'Ganska nöjd', 'Inte särskilt nöjd' samt 'Inte alls nöjd'. I figuren utgör alternativet 'Inte nöjd' en sammanslagning av 'Ganska nöjd' respektive 'Inte alls nöjd'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1996–2018.

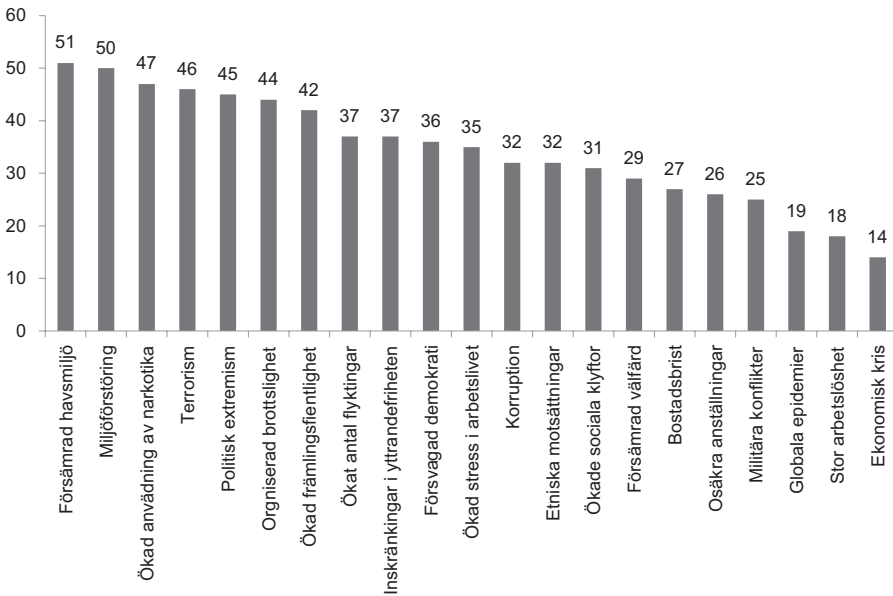
Samtidigt finns det indikationer på att det pågår en ökande polarisering i specifika samhällsfrågor, inte minst i migrationsfrågan. Men det gäller också andra områden, vilket bland annat framgår av Johan Martinsson och Marcus Weissenbilders kapitel om befolkningens viktigaste frågor och samhällsproblem, Ulrika Anderssons analyser av svenskarnas förtroende för medier, Sverker Lindblads kapitel om polarisering i skolfrågan och Sören Holmbergs bidrag om medborgarnas bedömning av kvalitet i offentlig verksamhet.

Orosmoln på den svenska opinionshimlen

Möjligen går det också att hitta kopplingar mellan bedömningen av samhällsutvecklingen och hur oron inför framtiden ser ut. Oron för två dystopiska orosmoln – klimatförändringar och antibiotikaresistens – avhandlas i Björn Rönnerstrands kapitel. Kapitlet visar att svenskarna hyser ungefär lika stor oro för en framtida klimatkras som för resistent superbakterier – ungefär hälften av befolkning är mycket oroliga för dessa framtida hot.

Figur 5 visar dock att många svenskar känner oro för andra miljöproblem och miljöproblem på ett generellt plan. Ungefär hälften av svenskarna är "mycket oroad" för en försämrad havsmiljö respektive miljöförstöring. Likaså känner många oro för frågor som varit föremål för politisk debatt under senare år, så som terrorism, organiserad brottlighet och ökad främlingsfientlighet. Tillsammans med ökad användning av narkotika hör dessa orosmoln till dem som över 40 procent av svenskarna är mycket oroliga för.

Figur 5 Svenska folkets oro inför framtiden. Andel respondenter som väljer svarsalternativet "mycket oroade" på 21 olika områden, 2018 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Om du ser till läget idag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?'. Svarsalternativen var 'Mycket oroande', 'Ganska oroande', 'Inte särskilt oroande' och 'Inte alls oroande'. I figuren redovisas svarsalternativet 'Mycket oroande'. Genomsnittligt antal svarande är ca 1 700.

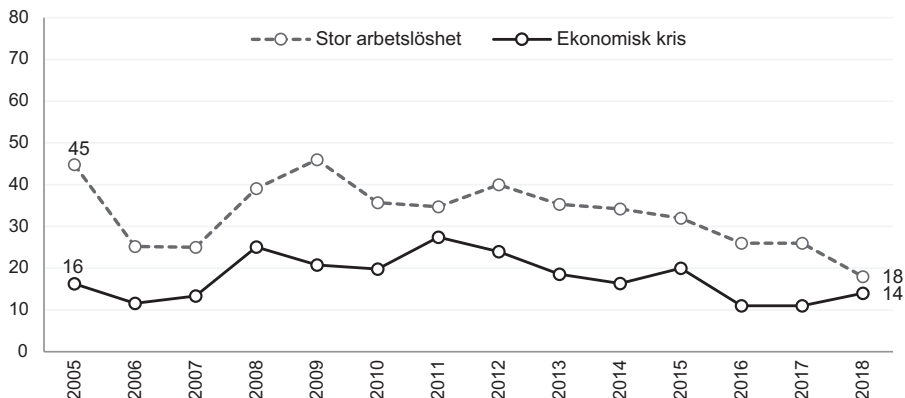
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Flera år av ekonomisk högkonjunktur visar sig emellertid i botten av orosligan. Endast 18 respektive 14 procent känner oro för stor arbetslöshet eller ekonomisk kris. Som framgår av figur 6 är det en tydlig nedgång jämfört med de senaste åren. I stort sett har andelen mycket oroliga för arbetslöshet och ekonomisk kris minskat succesivt sedan 2012, när återhämtningen från krisen 2009/2010 började komma igång.

När det gäller oron för ökat antal flyktingar kan vi konstatera en opinionsmässig stiltje över de senaste åren. Andelen svenskar som ansåg detta var mycket oroande var 37 procent både 2016 och 2017 (figur 7). I 2018 års mätning är andelen samma. Oron för ökad främlingsfientlighet tycks ha minskat något den senaste tiden. Andelen som tyckte det var mycket oroande 2017 var 48 procent. 2018 är det något lägre – 42 procent. Oron för sociala klyftor hör också till de frågor där opinionen legat still. Mycket oroliga 2018 var strax över 30 procent. Det är samma som året dessförinnan.

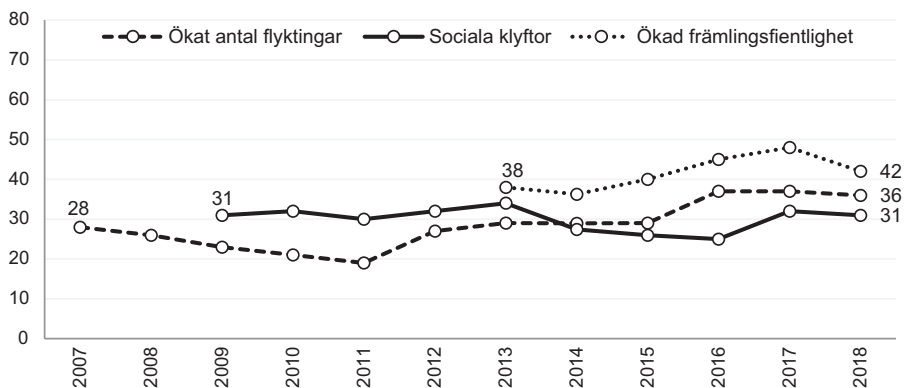
Figur 6 Oro för arbetslöshet och ekonomisk kris i Sverige, 2005–2018 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?'. Svartaltemativen var 'Mycket oroande', 'Ganska oroande', 'Inte särskilt oroande' samt 'Inte alls oroande'. Figureerna redogör för andelen som svarat 'Mycket oroande'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2005–2018.

Figur 7 Oro för ökat antal flyktingar, ökad främlingsfientlighet samt sociala klyftor i Sverige, 2007–2018 (procent)

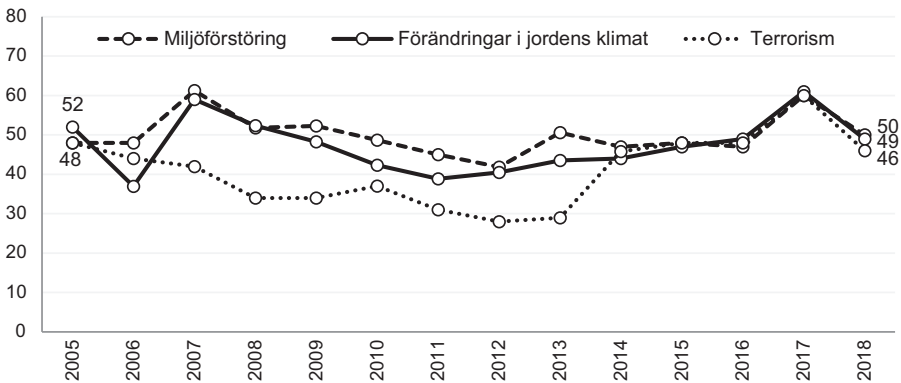

Kommentar: Frågan löd 'Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?'. Svartaltemativen var 'Mycket oroande', 'Ganska oroande', 'Inte särskilt oroande' samt 'Inte alls oroande'. Figureerna redogör för andelen som svarat 'Mycket oroande'. Beräkningen baseras på de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007–2018.

Figur 8 redovisar oron för tre frågor där opinionsutvecklingen varit i stort sett identisk de senaste fem åren. Gemensamt gällande oron för miljöförstöring, förändringar i jordens klimat och terrorism är att andelen mycket oroliga svenskar låg strax under 50 procent 2014–2016. I SOM-undersökningen 2017 noterades en orosmässig topp då kring 60 procent var mycket oroliga. I mätningen 2018 dyker samtliga tre orosmoln ner till nivåerna av oro som återfanns före 2017. Det dock rimligt att tro att likheten är slumpmässig snarare än systematisk. Uppgången i oro för terrorism kan troligen förklaras med terrorattacken på Drottninggatan i Stockholm i april 2017. Varför oron för miljöförstöring och förändringar i jordens klimat går upp och ner är svårare att hänskjuta till någon enskild händelse. Att klimatoron går ner 2017–2018 går stick i stäv med resultat som presenteras i Martinsson och Weissenbilders kapitel i boken. Där visar författarna att andelen som vid en öppen fråga anger klimatet som en viktig samhällsfråga ökade mellan 2017 och 2018. Hösten 2018 var ur politisk synvinkel ett händelserikt år och opinionsmässiga förändringar är inte alltid så lätta att förklara.

Figur 8 Oro för miljöförstöring, förändringar i jordens klimat samt terrorism i Sverige, 2005–2018 (procent)

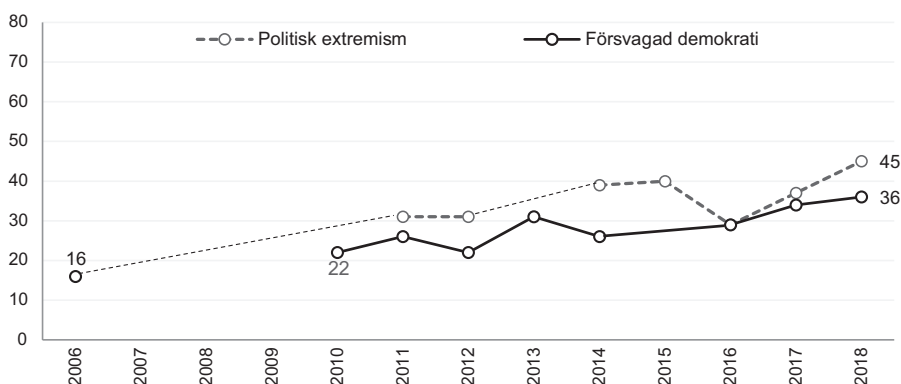
Kommentar: Frågan löd 'Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?'. Svarsalternativen var 'Mycket oroande', 'Ganska oroande', 'Inte särskilt oroande' samt 'Inte alls oroande'. Figuren redogör för andelen som svarat 'Mycket oroande'. Beräkningen baseras på de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2005–2018.

Givet valet 2018 och den utdragna regeringsbildningen som följde är det intressant att studera och närmare diskutera svenskarnas oro för problem som hänger samman med den politiska demokratin. Politisk extremism är en fråga som 46 procent av svenskarna oroar sig mycket för. Andelen mycket oroade för försvagad demokrati och för inskränkt yttrandefrihet är 36 och 37 procent.

Två av dessa frågor går att också följa över tid. Figur 9 visar att andelen som anser att politisk extremism är mycket oroande var rekordhög valåret 2018. Oron är ökande. År 2016 och 2017 var andelen mycket oroade 29 respektive 37 procent, och nu alltså uppe på 45 procent mycket oroliga. Andelen som oroar sig för en försvagad demokrati ligger däremot ungefär på samma nivå som året närmast före. Sett över en längre tidshorisont verkar dock oron för denna tänkbara framtida samhällsutveckling öka. År 2006 var andelen mycket oroande endast 16 procent.

Figur 9 Oro för politisk extremism och försvagad demokrati i Sverige, 2006–2018 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?'. Svarsalternativen var 'Mycket oroande', 'Ganska oroande', 'Inte särskilt oroande' samt 'Inte alls oroande'. Figurerna redogör för andelen som svarat 'Mycket oroande'. Beräkningen baseras på de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2006–2018.

Men vad mäter oron egentligen? Å ena sidan kan till exempel oro för en försvagad demokrati och inskränkningar i yttrandefriheten vara ett tecken på att många svenskar anser att dessa är viktiga frågor för framtiden och att demokrati och yttrandefrihet är värden man vill slå vakt om. Å andra sidan kan det vara så att omkring en tredjedel av svenskarna anser att det finns hot mot det politiska systemet i Sverige. I vilket fall som helst skapar oron en förväntan att politiker ska agera för att skingra de hotande orosmolnen (jfr Solevid, 2017). Det blir därför intressant att se om det finns skillnader mellan de politiska partiernas sympatisörer vad gäller den politiska samhällsoron.

Tabell 1 visar på relativt stora skillnader i politisk samhällsoro mellan sympatisörer till olika partier. Om vi ser till alla tre framtida orosmoln – politisk extremism, försvagad demokrati och inskränkt yttrandefrihet – så är vänsterpartister mest oroliga. I genomsnitt anser 58 procent i denna grupp att dessa potentiella hot är

mycket oroande. Hack i häl i den politiska orosligan kommer sympatisörer till Miljöpartiet. Minst oroliga sett till alla de tre i tabellen redovisade frågorna är sympatisörer till Moderaterna och Kristdemokraterna.

Tabell 1 Samhällsoro bland partiernas väljare, 2018 (procent)

	Politisk extremism	Försvagad demokrati	Inskränkt yttrande- frihet	Medel- värde	Lägsta antal svar
Vänsterpartiet	65	53	55	58	130
Socialdemokraterna	48	39	34	40	437
Miljöpartiet	63	56	39	53	83
Centerpartiet	51	37	32	40	146
Liberalerna	47	31	34	37	103
Kristdemokraterna	35	33	33	34	102
Moderaterna	38	24	31	31	289
Sverigedemokraterna	29	43	44	39	203

Kommentar: För frågans formulering se figur 9. Frågan om parti löd 'Vilket parti tycker du bäst om idag?'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

En närmare granskning av den enskilda politiska samhällsorosmolen visar på skillnader. Vänsterpartister och miljöpartister är mest oroliga för politisk extremism. Andelen mycket oroliga är ungefär dubbelt så stor som bland Sverigedemokraternas sympatisörer. Störst oro för en försvagad demokrati finns också bland sympatisörer till V och MP. Men i denna fråga är det istället moderata sympatisörer som är minst oroliga. När det gäller den tredje frågan om politisk samhällsoro hyser åter igen Vänsterpartiets sympatisörer högst oro.

Från politisk samhällsoro ska vi nu ta oss vidare inom det politiska fältet för att fördjupa oss i befolkningens bedömningar av de yttersta politiska företrädarna – våra partiledare. Medborgarnas bedömning av partiledarna mäts varje år i SOM-mätningarna, och frågan är särskilt intressant ett valår som 2018.

Snålblåst kring partiledarnas popularitet valåret 2018

Det är inte alldeles ovanligt att en partiledare avgår efter en valförlust (Cross & Blais, 2012). Ett partis bristande valframgångar kopplas efter en valförlust lätt samman med partiledarens oförmåga att göra partiet relevant hos väljarkåren. Forskarna är emellertid oense om hur mycket ett valresultat egentligen kan förklaras av partiledarens popularitet (Andersson & Oscarsson, 2018). Det är exempelvis

svårt att förklara Sverigedemokraternas framgångar med att Jimmie Åkesson är en populär partiledare. Åkesson har allt sedan han kom med i mätningarna varit en klart impopulär partiledare. Samtidigt har det parti som han leder gått starkt framåt i varje val. På motsvarande sätt var Fredrik Reinfeldt 2014 den klart mest populära partiledaren när Moderaterna samma år blev valets stora förlorare. Det gör att sambandet mellan partiledarens popularitet och partiets framgångar inte är alldeles självklart.

När partiledarnas popularitet mättes 2017 var Annie Lööf den mest populära partiledaren (Andersson & Oscarsson, 2018). Lööf tilldelades den gången sex pluspoäng. Tvåa på listan återfanns Stefan Löfven med fyra pluspoäng. Därefter delade Jan Björklund och Ulf Kristersson på tredje platsen, med noll poäng vardera. Minst populär det året var Feministiskt Initiativs talesperson Victoria Kawesa (-17 poäng) tätt följd av Jimmie Åkesson (-16 poäng). Det kan vara värt att nämna hur vi räknar ut partiledarnas popularitetspoäng. Vi ber helt enkelt respondenterna att använda en skala som går mellan -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt) och sedan gångrar vi medeltalet med 10 för att slippa decimalerna. Det gör att skalan i tabell 2 kan gå från -50 till +50.

Vi kan ganska snabbt konstatera att partiledare generellt är mer impopulära än populära. 2017 låg den genomsnittlige partiledaren på minus. Hur såg det då ut valåret 2018?

Annie Lööf tappade i popularitet, men behöll tättplatsen (från +6 år 2017 till +4 år 2018). Däremot fick Stefan Löfven sällskap av Ulf Kristersson på andra platsen. Löfven och Kristersson lyckas samla ihop +2 poäng. På tredje plats har vi årets raket, Ebba Bush Thor. Bush Thor möttes initialt inte av den varma famnen av väljarna. 2017 fick kristdemokraternas partiledare minuspoäng. Det har också varit fallet sedan Bush Thor tillträdde. Väljarna har inte belönat henne med pluspoäng. Istället har det varit stabila minusgrader. Men 2018 hände något. Numera ligger Bush Thor på plus. Inte mycket, men likväl plusgrader.

Vi kan också notera att Jonas Sjöstedt under valåret blev lite mindre impopulär. Däremot rörde sig inte Jan Björklund från nollpunkten. Björklund har inte lyckats inkassera några pluspoäng från väljarkåren mellan 2011 och 2018. Men det finns partiledare som har det värre. Miljöparties språkrör blev mindre populära under 2018 än vad som var fallet 2017. Isabella Lövin gick från -8 år 2017 till -12 år 2018 och Gustav Fridolin rörde sig under samma period från -9 till -11. Gudrun Schyman (-12) och hennes kollega i Feministiskt Initiativ Gita Nabavi (-13) var inte hellre särskild populära hos medborgarna. Den minst populära partiledaren 2018 var emellertid Jimmie Åkesson, med -17. Men till skillnad från de flesta andra partiledare med minussiffror kunde han glädja sig åt valframgångar för sitt parti (precis som Jonas Sjöstedt).

Tabell 2 Hur populära är partiledarna? Sympatipoäng för partiernas ledare bland samtliga och bland de egna sympatisörerna, 2011–2018 (medeltal)

	Bland samtliga								Bland egna partiets sympatisörer							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Annie Lööf (C)	+2	-8	-9	-2	+1	+1	+6	+4	+19	+17	+21	+30	+32	+29	+35	+38
Stefan Löfven (S)	-	+10	+9	+5	-2	-4	+4	+2	-	+28	+30	+29	+27	+23	+29	+28
Ulf Kristersson (M)	-	-	-	-	-	-	±0	+2	-	-	-	-	-	-	+17	+31
Jan Björklund (FP)	-1	-2	-2	-2	-3	-4	±0	±0	+23	+23	+17	+23	+24	+15	+20	+26
Jonas Sjöstedt (V)	-1	+1	-2	-3	-5	-7	-5	-3	+19	+34	+36	+35	+38	+32	+36	+41
Ebba Busch Thor (KD)	-	-	-	-	-8	-10	-7	+1	-	-	-	-	+25	+22	+26	+34
Anna Kinberg Batra (M)	-	-	-	-	-2	+2	-7	-	-	-	-	-	+21	+26	+11	-
Isabella Lövin (MP)	-	-	-	-	-	-8	-8	-12	-	-	-	-	-	+12	+15	+15
Gustav Fridolin (MP)	+4	+4	+5	+4	-5	-12	-9	-11	+22	+19	+23	+27	+24	+14	+20	+18
Gudrun Schyman (FI)	-	-	-4	-7	-7	-12	-12	-12	-	-	*	+42	+32	+32	+27	+37
Gita Nabavi	-	-	-	-	-	-	-	-13	-	-	-	-	-	-	-	+24
Jimmie Åkesson (SD)	-27	-22	-20	-21	-19	-19	-16	-17	+29	+25	+32	+33	+34	+30	+33	+36
Victoria Kawesa (FI)	-	-	-	-	-	-	-17	-	-	-	-	-	-	-	+13	-
Fredrik Reinfeldt (M)	+12	+10	+8	+12	-	-	-	-	+37	+36	+37	+41	-	-	-	-
Göran Håggglund (KD)	-3	-3	-3	±0	-	-	-	-	+26	+24	+33	+32	-	-	-	-
Håkan Juholt (S)	-3	-	-	-	-	-	-	-	+19	-	-	-	-	-	-	-
Maud Olofsson (C)	-4	-	-	-	-	-	-	-	+22	-	-	-	-	-	-	-
Anna Troberg (PP)	-5	-9	-7	-	-	-	-	-	*	*	*	-	-	-	-	-
Lars Ohly (V)	-10	-	-	-	-	-	-	-	+21	-	-	-	-	-	-	-
Åsa Romson (MP)	±0	-1	±0	-3	-16	-	-	-	+15	+13	+15	+19	+8	-	-	-

Kommentar: Frågan löd 'Om du skulle använda samma skala för några partiledare och andra ledande politiker var skulle du placera?'...och följde direkt efter frågan 'Var skulle du placera de olika partierna på nedanstående skala?'. Frågan besvaras på en elvgradig ogillar-gillarskala från -5 ('Ogillar starkt') till +5 ('Gillar starkt'). Skalan har multiplicerats med 10 för att undvika decimaler. Bredvid skalan finns en kryssruta 'Personen okänd för mig' som används av de svarspersoner som saknar möjligheter att ge en popularitetspoäng. I tabellen redovisas ogillar-gillarskalan mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar) uttryckt i medeltal. Partisympati har mätts med frågan 'Vilket parti tycker du bäst om idag?'. Resultaten gäller för de svarspersoner som besvarat frågan. Piratpartiet har för få sympatisörer i undersökningen för att vi skall kunna redovisa deras uppskattning av partiledaren Anna Troberg. Detsamma gäller Gudrun Schyman och FI 2013. Bland sex FI-anshängare 2013 är Gudrun Schyman medelpopulariteten +42. En asterisk (*) markerar för få svarspersoner för att kunna redovisas.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011–2018.

Det sägs att man sällan blir profet i sin hemstad. Men för partiledare är det lite annorlunda. I den högra delen av tabell 2 finns siffrorna redovisade gällande hur partiernas egna väljare bedömer respektive partiledare.

När partiledarna bedöms av sina egna är det idel positiva omdömen. Alla partiledare ligger på behörigt avstånd från minusgraderna. Generellt är det dessutom så att under valåret 2018 ökade partiledarnas popularitet bland de egna väljarna.

Den populäraste partiledaren bland den egna 2018 var Jonas Sjöstedt. Sjöstedt når upp till 41 pluspoäng. Därefter kommer Annie Lööf på 38 pluspoäng och Gudrun Schyman på 37 pluspoäng. Jimmie Åkesson må vara illa omtyckt bland de breda väljarskara, men bland de egna väljarna har han ett solitt förtroendekapital och erhåller 36 pluspoäng.

En liten bit nedanför har vi Ebba Bush Thor (+34) och Ulf Kristersson (+31). Kristersson är den partiledare som gjort den brantaste resan uppåt bland de egna mellan 2017 och 2018. De moderata väljarna ger Kristersson hela 14 fler pluspoäng 2018 än vad som var fallet 2017. Intrycket är att de interna popularitetsproblemen med ledarskapet som började med Anna Kinberg Batra och höll i sig under Kristerssons första år har ebbat ut. Popularitetssiffrorna för Kristersson står sig väl i jämförelse med andra partiledare.

I en sådan jämförelse kan man notera att Stefan Löfven ligger där han brukar ligga, det vill säga mellan 27 och 30 pluspoäng. Det har blivit dags för Liberalernas Jan Björklund att lämna över till en efterträdare. Liberalerna lever idag ett svajigt liv i den allmänna opinionen. Men 2018 var ändå Liberalernas väljare tämligen nöjda med Björklunds insatser och han inkasserar de högsta pluspoängen (+26) under de åtta senaste åren. Feministiskt Initiativ lyckades inte heller i valet 2018 ta sig in i riksdagen. Återigen valde väljarna att lägga sina röster på andra partier. Likväl gav de väljare som fanns kvar Gita Nabavi hyfsade siffror, 24 pluspoäng. Svårare är det för Miljöpartiets språkrör Gustav Fridolin och Isabella Lövin. Man behöver faktiskt slå ihop deras pluspoäng för att de ska vara på samma nivå som de andra partiledarna. Precis som Björklund kommer Fridolin inom kort att lämna rollen som partiföreträdare. Men till skillnad från Liberalernas förstanamn kan inte Fridolin glädjas åt en stigande formkurva. Istället tappade Fridolin lite i popularitet bland de egna väljarna under valet 2018 i jämförelse med föregående år. Den minst populära partiledaren bland de egna är Isabella Lövin. Med sina 15 pluspoäng intar hon sistaplatsen. Av någon anledning är det just de kvinnliga språkrörerna i Miljöpartiet som har haft en tämligen svag ställning i de egna leden. Lövin är inte unik i det avseende. Åsa Romson lyckades heller aldrig slå igenom bland de egna väljarna.

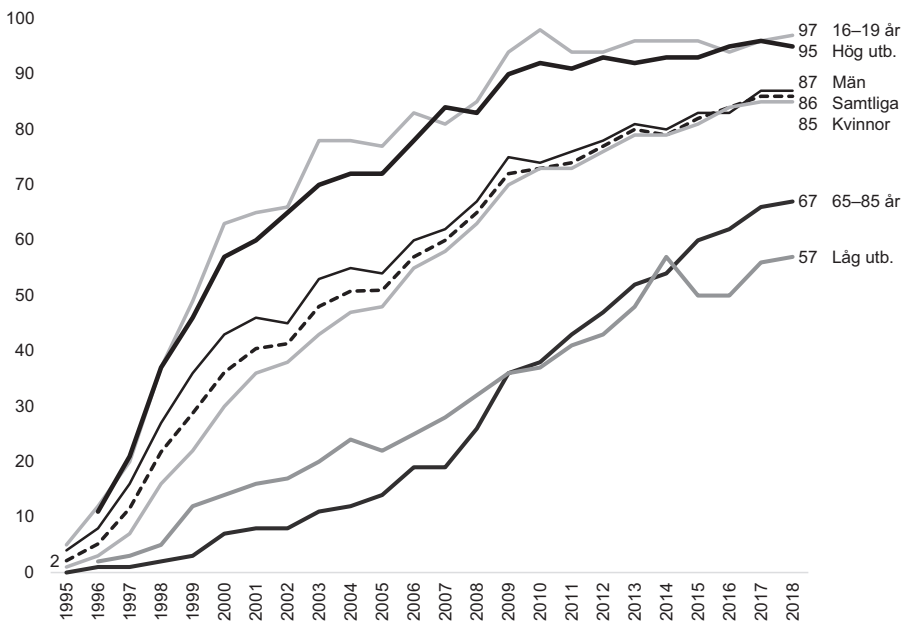
Politik och relationer med politiker pågår, precis som så många andra aktiviteter i människors vardag, i allt större utsträckning i digitala miljöer. Vi ska vända fokus mot internetanvändning i Sverige och närmare bestämt visa vem som är online, vad man gör och särskilt analysera medborgarnas kommunikation med politiska institutioner på nätet.

Digitala vågor

Drygt 25 år efter introduktionen av webbläsare, sökmotorer och andra användarvänliga gränssnitt som gjort internetanvändning till allmänt gods har stora delar av samhället och sociala aktiviteter – från näringsliv till offentliga organisationer

– digitaliserats. Till detta kommer individers användning av internet och olika typer av digital teknologi och digitala tjänster. Den digitala tekniken bedöms skapa möjligheter för samhällets organisationer och medborgare (van Deursen & Helsper, 2015). Med det här synsättet betyder det att människor som står utanför den digitala världen både när det gäller tillgång och användning också skulle bli missgynnade relativt de som är med (Blank m fl, 2018; Robinson m fl, 2015; van Deursen & van Dijk, 2014).

Figur 10 Internetanvändning dagligen eller flera dagar i veckan i befolkningen samt olika grupper, 1995–2018 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna använt internet?'. Den sjugradiga svarsskalan var 'Ingen gång', 'Minst någon gång de senaste 12 månaderna', 'Minst någon gång i halvåret', 'Minst någon gång i månaden', 'Minst någon gång i veckan', 'Flera gånger i veckan' samt 'Dagligen'. Antal svar varierar över tid. Antal svar 2018 var 10 796. Den streckade linjen visar genomsnittet i befolkningen 16–85 år för varje år.

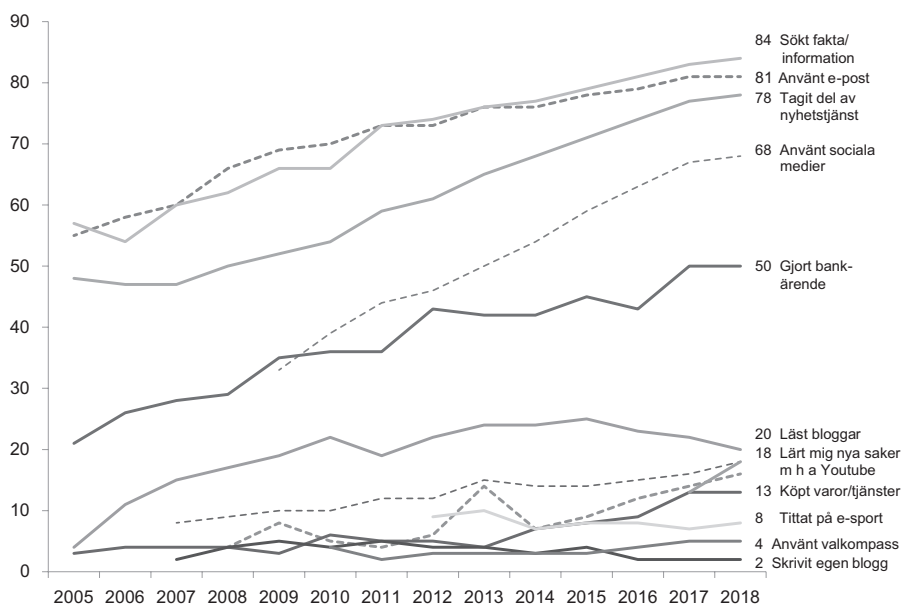
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1995–2018.

För de allra flesta i Sverige är internetanvändning inte längre en fråga: närmare 9 av 10 använder internet i stort sett dagligen (figur 10). Den konstanta ökningen som vi sett sedan mitten av 1990-talet har emellertid avmattats och jämfört med mätningen 2017 är nivåerna i stort sett desamma 2018 – vi har nått en plåtå. Plåtån

nåddes för flera år sedan i de grupper där användningen är mest utbredd – unga och högutbildade – och nu noteras samma fenomen också för äldre personer och grupper med lägre utbildning. Det har tidigare funnits liknande platåer vid olika tillfällen för olika grupper, vartefter andelen frekventa användare åter har ökat till följd av teknisk utveckling som bredbandsexpansion och smartphones. Det var länge sedan det stormade inom det här området, och de vågrörelser som kunnat skönjas bland de äldre – där tillväxten av internetanvändare fortfarande varit hög – har nu avmattats och vi kan konstatera att det råder stiltje när det gäller det generella användningsmättet på internet i 2018 års SOM-undersökning.

Figur 11 Användningsområden på internet minst någon gång i veckan, 2005–2018 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Hur ofta har du gjort följande på internet?'. Den sjugradiga svarsskalan var 'Ingen gång', 'Minst någon gång de senaste 12 månaderna', 'Minst någon gång i halvåret', 'Minst någon gång i månaden', 'Minst någon gång i veckan', 'Flera gånger i veckan' samt 'Dagligen'. I figuren visas andelen som svarat 'Någon gång i veckan', 'Flera gånger i veckan' eller 'Dagligen'. Antal svar varierar över tid. Antal svar 2018 var 10 796.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2005–2018.

Om själva internetvanan blir allt mindre relevant som måttstock för samhällets digitalisering, är det istället mer relevant att studera vad människor gör på nätet. I SOM-undersökningarna mäts detta genom en fråga där människor får redogöra

för hur ofta de ägnar sig åt olika digitala aktiviteter. Frågan är tänkt att fånga grövre kategorier av användning och går inte in i detalj på exempelvis vilka typer av bankärenden, vilka sociala nätverkssajter eller vilka nyhetskällor som avses.

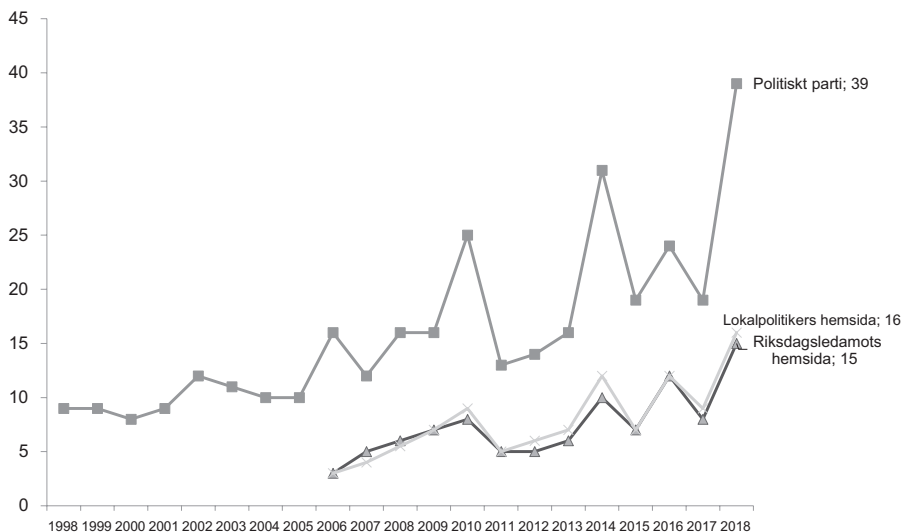
I kölvattnet av platån för generell internetanvändning ser vi också en avmattning för de flesta användningsområden som mätts i 2018 års SOM-undersökning (figur 11). De mest utbredda användningsområdena är, precis som i samtliga tidigare mätningar, användning av e-post och informationssökning. En stor del av befolkningen använder olika typer av nyhetstjänster och det är numera två tredjedelar som på veckobasis använder någon typ av sociala nätverksmedier. Bankärenden på nätet lockar runt hälften av den vuxna befolkningen varje vecka medan andra aktiviteter som att läsa bloggar, spela onlinespel eller titta på e-sport lockar betydligt mindre skaror med den här frekvensen. De flesta områden som ingår i mätningen har en positiv utveckling, undantaget är blogggläsning där vi ser en svag nedgång sedan 2015.

Nytt för 2018 års undersökning är mätningen av användning av valkompass och partitester, och den här aktiviteten har under hösten 2018 lockat 4 procent av befolkningen på veckobasis. Sammantaget är det 52 procent som någon gång under året har använt en valkompass eller gjort ett partitest.

Sedan 1998 har SOM-undersökningarna frågat om besök på partiernas och politikernas sajter, såväl valår som mellanvalsår. Denna fråga ställdes även valåret 2018. Över 20 år har andelen besökare på den här typen av sajter naturligt nog ökat i takt med att internetanvändningen sett har intensifierats (figur 12). Vi ser också tydliga valårseffekter genom en betydligt högre användning under valår än under mellanvalsår. Valåret 2018 var det närmare 4 av 10 som någon gång besökte ett politiskt partis hemsida, och runt 15 procent som tog sig till någon nationell eller lokal politikers sajt.

Det är viktigt att poängtera att frågan endast inrymmer en begränsad del av de politiska aktiviteterna som knyter medborgare till partier och politiker i den digitala världen. Den aktivitet som sker mellan medborgare och politiker i sociala nätverksmedier som Facebook, Instagram eller Twitter inkluderas inte i frågan. Det är uppenbart att de etablerade partierna ökat sin närvaro i olika nätverk i takt med att nätverken vuxit (Blombäck & Sandberg, 2018). Vi kan därmed utgå ifrån att de resultat som presenteras här är en underskattning av den politiska aktiviteten på nätet när det gäller medborgarnas engagemang i, eller intresse för partier och politiker, vilket inte minst framgår av Lars Nord och Gunnar Nygrens kapitel i boken. Men även denna förhållandevis generella mätning visar tydligt på att det åtminstone blåser upp när det drar ihop sig till val.

Figur 12 Användning av partiers och politikers sajter, 1998–2018 (procent någon gång det senaste året)

Kommentar: Frågan lyder *Har du under de senaste 12 månaderna varit inne på någon av följande hemsidor på internet?* Den femgradiga svarsskalan var: 'Ingen gång', 'Någon gång de senaste 12 månaderna', 'Någon gång i halvåret', 'Någon gång i månaden' samt 'Någon/några gånger i veckan'. Figuren visar andelen som besökt respektive hemsida minst någon gång de senaste 12 månaderna. Samtliga respondenter i delundersökningen ingår i basen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1998–2018.

En fördjupad analys av de politiska aktiviteterna på nätet i relation till politiskt intresse, partisympati och graden av anhängarskap till parti visas i tabell 3. Det framgår tydligt att ett allmänt politiskt intresse har betydelse för såväl besök på hemsidor som benägenheten att göra olika typer av valkompasser och partitester på nätet. Skillnaderna mellan de som uppger sig vara mycket intresserade av politik och de som säger sig inte vara intresserade alls är statistiskt signifikanta.

Om vi istället närmar oss partipolitiska förklaringsfaktorer ser vi mycket små skillnader beroende på såväl partisympati som graden av anhängarskap. Det finns tendenser till att mycket övertygade anhängare i större utsträckning besöker partier och politiker på nätet än andra grupper, däremot uppmäts motsatt förhållande för partitest, där de minst övertygade i högre grad tar del av sådana. Det senare är ett förväntat resultat, då man kan anta att övertygade anhängare till olika partier inte finner samma funktion hos partitester som mer tveksamma väljare. När det gäller besöken på olika typer av politiska hemsidor verkar dessa snarare locka personer som känner stark koppling till politiska partier än de som känner svagare koppling. Partipolitiskt ser vi egentligen inga tydliga mönster i användningen av hemsidor vare sig för partier, nationella eller lokala politiker.

Tabell 3 Användning av partiers och politikernas sajter, samt användning av valkompass/ partitest beroende på politiskt intresse, partisynpat och graden av partianhängarskap, 2018 (procent någon gång det senaste året)

	Besökt respektive hemsida någon gång under året:			Gjort valkompass/ partitest	Antal svar
	Politiskt parti	Riksdagsledamot	Lokal politiker		
Samtliga	39	15	16	48	1 714
Allmänt intresse för politik:					
Mkt intr av politik	62	32	31	63	288
Ganska intr av politik	41	14	16	56	795
Inte särskilt intr av politik	29	9	11	50	526
Inte alls intr av politik	16	4	3	30	105
<i>Eta</i>	0,25	0,24	0,20	0,15	
Sympatiserar med:					
Vänsterpartiet	51	19	20	62	152
Socialdemokraterna	33	14	17	42	468
Centerpartiet	51	14	14	67	168
Liberalerna	46	14	14	31	109
Moderaterna	35	18	16	59	271
Kristdemokraterna	37	14	21	62	107
Miljöpartiet	46	19	19	67	67
Sverigedemokraterna	39	12	17	43	206
<i>Eta</i>	0,14	0,07	0,08	0,14	
Mkt övertygade partianhängare	50	15	25	46	301
Ganska övertygade parti- anhängare	39	15	16	52	744
Ej övertygade partianhängare	36	10	13	61	608
<i>Eta</i>	0,10	0,14	0,12	0,02	

Kommentar: Frågorna löd 'Har du under de senaste 12 månaderna varit inne på någon av följande hemsidor på internet?'. Den femgradiga svarsskalan var 'Ingen gång', 'Någon gång de senaste 12 månaderna', 'Någon gång i halvåret', 'Någon gång i månaden' samt 'Någon/några gånger i veckan'. 'Hur ofta har du gjort följande på internet?, Använt valkompass/partitest'. Den sjugradiga svarsskalan var 'Ingen gång', 'Minst någon gång de senaste 12 månaderna', 'Minst någon gång i halvåret', 'Minst någon gång i månaden', 'Minst någon gång i veckan', 'Flera gånger i veckan' samt 'Dagligen'. Figuren visar andelen som besökt respektive hemsida samt gjort valkompass/partitest minst någon gång de senaste 12 månaderna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Storm och stiltje

I en värld där det stundtals har stormat såväl lokalt som nationellt och internationellt har vi genom 2018 års nationella SOM-undersökning kunnat notera rörelser också hos den svenska befolkningen och det samhälle denna lever i. Över samhällsbedömningar, samhällsoro, politikerbedömningar och digitala vardagsbestyr skönjer vi såväl storm som stiltje. Kanske är det framför allt stiltjen som bäst representerar många av de olika områden som är centrala för medborgarna, i såväl vardagslivet som samhället i stort. Ack så små förändringar kan dock på kort tid öka i vindstyrka och torna upp sig som orosmoln, och inte minst av det skälet är det viktigt att kunna belysa samhället utifrån en rad skiftande aspekter.

Många av de förändringar som vi noterat över tid är relaterade till olika typer av mer generella och ofta också enstaka händelser i samhället, och med största sannolikhet också till mediernas rapportering om dem. Kortsiktiga effekter på opinion eller vanor till följd av enstaka händelser är förhållandevis förutsägbara och lättare att förklara. Det blåser upp vid ett terrordåd, extrema migrationsvågor och i viss mån allmänna val. De mer långsiktiga förändringarna är däremot svårare att predicera och förklara.

I analyserna av 2018 års nationella SOM-undersökning är det tydligt att frågor som ligger nära den enskilde medborgaren och/eller det svenska samhället också uppfattas som viktiga och relevanta. Även om det finns en utbredd oro för frågor som klimatförändringar är detta frågor som sannolikt uppfattas som mer perifera och därför, trots oron, inte engagerar den enskilde individen på samma sätt. Stormarna blåser i första hand upp kring frågor som ligger nära i både tid och rum, med undantag för verkligt stora enstaka händelser.

Det är uppenbart att politik i vid mening och i olika skepnader är betydelsefullt under ett valår. Allmänna val är alltjämt det enskilt största kollektiva evenemanget i demokratiska samhällen. Men det är också tydligt att inte all politisk aktivitet är relaterad till just valen, utan är djupt förankrat som föreställningar och värden i människors vardagsliv. Politisk orientering och partianhängarskap kommer ur olika förutsättningar och ideologiska värderingar och leder till olika typer av uttryck och aktiviteter. Flera av bokens kapitel berör frågan om hur medborgarna förflyttar sig på den traditionella vänster-högerskalan, såväl i sina egna subjektiva bedömningar som i frågor som på olika sätt knyter an till denna dimension (se exempelvis Annika Fredéns kapitel). Likaså knyter en del analyser an till vad som ofta beskrivs som den kulturella dimensionen, där nationalitet, sociala och kulturella värden är centrala. Det gäller inte minst migrationsfrågan, där polariseringen i befolkningen fortsätter att öka (se exempelvis Marie Demkers, Elina Lindgrens samt Daniel Enströms och Ulrika Anderssons respektive kapitel).

Ökad polarisering kan också ses i förtroendet för de svenska medierna (se Ulrika Anderssons kapitel). På en övergripande nivå råder stiltje, med ett fortsatt starkt förtroende för radio/tv, och då i synnerhet för public servicemedierna. Men under

den skenbart stabila ytan råder allt starkare polarisering i förtroendet. Denna polarisering är framför allt kopplad till individens ideologiska position, där särskilt stora skillnader framträder mellan sympatisörer till partier på vänsterkanten och sympatisörer till partier på högerkanten. Tidigare års nationella SOM-undersökningar har kunnat påvisa att förtroende i viss utsträckning hänger samman med ovan nämnda migrationsfråga, då det framför allt är migrationskritiker som uttryckt misstro mot mediernas nyhetsbevakning. Det gäller i synnerhet nyhetsrapporteringen om invandring (se Andersson, 2017, 2018). Utöver den polarisering som hittills kunnat ses, finns det omständigheter som framöver ytterligare skulle kunna bidra till att det blåser upp på mediefronten. Med den nya public service-avgiften, som ersatt den tidigare radio- och tv-avgiften och som sedan 2019 tas ut via skattsedeln, finns risk att medborgarnas förtroende för Sveriges Radio och Sveriges Television kan ta ytterligare steg mot att bli en ideologisk fråga inom vänster-högerdimensionen. Möjligen kan den skattefinansierade avgift av public service som är avsett att säkra verksamheten, i framtiden istället äventyra verksamhetens existens. En blick mot grannlandet Danmark visar hur dansk public servicemedias hamnade i de politiska stridernas blickfång, med en kraftig reducering av uppdraget som följd. Mediemarknaden i Sverige och Danmark skiljer sig förvisso väsentligen åt, trots den geografiska närheten, men det är inte omöjligt att public servicemediernas position i det svenska samhället kan komma att förändras i en liknande riktning.

De olika kapitlen i denna forskarantologi bidrar gemensamt till en mångsidig bild av stormar, mojnande vindar och stiltje som präglade det svenska samhället inom olika områden under 2018. Även om det på sina håll blåser hårdare vindar, löper livet för de flesta svenskar trots allt på i samma takt som tidigare. När vi genom de återkommande nationella SOM-undersökningarna fortsätter att följa samhällets strömningar framöver, kanske vi än tydligare kommer att kunna se vilka trender och utvecklingslinjer som tog sin början, växte i styrka, eller klingade av under 2018.

Noter

¹ Balansmättet anger andelen som uppgett svarsalternativet 'åt rätt håll' minus andelen som svarat 'åt fel håll'. Mättet går mellan +100 (alla svarar rätt håll) och -100 (alla svarar åt fel håll). Beräkningen baseras utifrån samtliga som besvarat frågan.

² Antal svarande i denna grupp är 109.

Referenser

- Andersson, Dennis & Oscarsson, Henrik (2018). Kända och populära partiledare. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Andersson, Ulrika (2017). Lågt förtroende för rapporteringen om invandring. I Lars Truedson (red) *Misstron mot medier*. Stockholm: Institutet för mediastudier.
- Andersson, Ulrika (2018). Polariserat förtroende för nyhetsrapporteringen om brottslighet och invandring. I Lars Truedson (red) *Fejk, filter, faktaresistens och fula troll*. Stockholm: Institutet för mediastudier.
- Blank, Grant, Graham, Mark & Calvino, Claudio (2018). Local Geographies of Digital Inequality. *Social Science Computer Review* 36(1), 82–102.
- Blombäck, Sofie & Sandberg, Linn (2018). Sociala medier har blivit en självklarhet. I Lars Nord, Marie Grusell, Niklas Bolin & Kajsa Falasca (red) *Snabbtänkt*. Demicomrapport nr 38 (s. 117). Sundsvall: Mittuniversitetet.
- Cross, William & Blais, André (2012). *Politics at the Centre: The Selection and Removal of Party Leaders in the Anglo Parliamentary Democracies*. New York: Oxford University Press.
- Esaiasson, Peter, Dahlberg, Stefan & Kokkonen, Andrej (2019). In pursuit of happiness: Life satisfaction drives political support. *European Journal of Political Research*. doi:10.1111/1475-6765.12335
- Martinsson, Johan & Andersson, Ulrika (2019). *Svenska Trender*. SOM-rapport 2019:1. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2002). Det våras för politiken. I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Det våras för politiken*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Robinson, Laura, Cotton, Shelia R., Ono, Hiroshi, Quan-Haase, Anabel, Mesch, Gustavo, Chen, Wenhong, Schulz, Jeremy, Hale, Timothy M. & Stern, Michael J. (2015). Digital inequalities and why they matter. *Information, Communication & Society* 18(5), 569–582.
- SFS 2017:353. Lag (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svenskforfattningssamling/lag-2017353-om-uppehallstillstand-for_sfs-2017-353 [Besökt 2019-05-23]
- Solevid, Maria (2017). ”Vi måste ta människors oro på allvar”. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- van Deursen, Alexander JAM & Helsper, Ellen J. (2015). A nuanced understanding of Internet use and non-use among elderly. *European Journal of Communication* 30(2), 171–187.
- van Deursen, Alexander & van Dijk, Jan (2014). The digital divide shifts to differences in usage. *New Media & Society* 16(3), 507–526.

